

WAT IS PRESENTIE? EEN (TE) KORTE INLEIDING

Tekst: Guus Timmerman

Presentie is een 'praktijk waarbij de zorggever zich aandachtig en toegewijd op de ander betreft, zo leert zien wat bij die ander op het spel staat – van verlangens tot angst – en die in aansluiting dáárbij gaat begrijpen wat er in de desbetreffende situatie gedaan zou kunnen worden en wie hij of zij daarbij voor de ander kan zijn. Wat gedaan kan worden, wordt dan ook gedaan. Een manier van doen die slechts verwezenlijkt kan worden met gevoel voor subtiliteit, vakmanschap, met praktische wijsheid en liefdevolle trouw'. Aldus de werkdefinitie in praktijkboek presentie.

Presentie is dus meer dan aanwezig zijn, goed luisteren en de ander volgen in diens gedachtegangen, wensen en strevingen. Dat zijn wel essentiële ingrediënten, maar presentie is veel meer. Het is in de eerste plaats een 'praktijk' – niet een gevoel, een houding of een deugd. Een praktijk is een samenhangend geheel van handelen: een samenhangend, complex geheel van handelen en nalaten, van spreken en van denken. Een geheel dat een eigen finaliteit heeft, een eigen doelrichting, dat virtueuze beoefenaren kent, dat zich in de loop van de tijd ontwikkelt.

De praktijk die presentie is begint met het aandachtig en toegewijd zich betrekken op de ander.

De praktijk die presentie is begint met het aandachtig en toegewijd zich betrekken op de ander. Die praktijk begint niet vanuit de eigen interesses van de beoefenaar, of vanuit de doelen van het vak, of vanuit de doelstellingen van de organisatie, of van de politiek. Die presentiepraktijk wil uitgaan van wat voor de ander op het spel staat, en wat dat is kan alleen duidelijk worden als de zorggever bereid is zich op de ander te betrekken, de relatie aan te gaan. In het betrokken zijn op de ander, in de relatie met de ander, leer je waar iemands leven over gaat, wat voor hem of haar van betekenis is, wat pijn doet, waar hij of zij naar verlangt, op hoopt, naar streeft. Daarbij gaat het om iemands gehele leven, niet alleen om iemands probleem, iemands 'hulpvraag'. Alleen dáárin, in dat gehele leven, kan zorg bijdragen aan iemands welbevinden.

Presentie is door Andries Baart niet bedacht, maar in de praktijk gevonden. En wij vinden het voortdurend in de praktijk, in ieder geval bij werkers in gezondheidszorg en sociaal domein die door anderen als goede werkers worden ervaren. We vinden het als: be-oefening, als een voortdurend oefenen, als een telkens weer opnieuw uitzoeken en uitvinden van hoe dat kan. De ene keer lukt dat beter dan de andere keer. En soms lukt het even niet.

Presentie is door Andries Baart in de praktijk gevonden, maar hij heeft het op een heel bepaalde, theoretische noemer gebracht, namelijk die van relationeel werken. En dan niet als een methode van na elkaar te voltrekken stappen waarmee een van tevoren bepaald doel wordt bereikt, maar als een benadering waarbij pas gaandeweg duidelijk wordt wat van belang is, wat op het spel staat en waarop gemikt kan gaan worden – zonder garantie dat het ook gerealiseerd zal worden. Die doelrichting is te formuleren als: 'het vinden, door de ander, van een eigen, bevredigende verhouding tot de fragiliteit van het bestaan'.

Voor de beoefening van presentie is 'aansluiten en afstemmen' essentieel, of beter gezegd: 'aansluiten en daarbinnen afstemmen'. Aansluiten betekent dat je opmerkt hoe de wereld er voor de ander uit ziet, wat de leefwereld van de ander is, diens taal en tijdsbeleving, diens idolen en afzetpunten. Aansluiten betekent dat je opmerkt hoe de levensloop van de ander is, inclusief zogenaamde 'keerpunten': momenten waarop diens leven een andere wending nam, had kunnen nemen, alsnog kan nemen – ten goede en ten kwade. Aansluiten betekent dat je opmerkt welke opgaves de ander heeft. 'Opgave' is een presentiewoord. Opgaves zijn zaken waarmee de ander op dat moment worstelt, waarbij er voor die ander iets onontkoombaar op het spel staat dat zij of hij zelf moet aanpakken. Dat kan heel iets anders zijn dan waarmee iemand zich tot een zorgverlener wendt. Iemand komt met een gebroken arm naar de dokter maar de echte opgave is: hoe moet dat nu met m'n werk? Iemand komt met een verslaving bij de verslavingszorg maar waarmee die worstelt is: hoe zorg ik dat niemand het merkt? In de aansluiting dáárbij wordt duidelijk hoe hetgeen dat op het spel staat, zo gethematiseerd kan worden dat er ook wat aan gedaan kan worden. Misschien niet helpen ontsnappen uit de gevangenis, maar wel helpen om vanuit de gevangenis een goede vader voor je kinderen te zijn.

Voor de beoefening van presentie is 'aansluiten en daarbinnen afstemmen' essentieel.

Binnen het aansluiten betekent 'afstemmen' het samen uitzoeken wat het thema van het contact, van de relatie, van de begeleiding zal zijn: waarover spreken we en waaraan werken we? Daarbij stemt de zorggever af, niet alleen op wat er voor de ander op het spel staat, maar ook op zichzelf en wat hij of zij aankan. Hij of zij stemt af op andere zorgverleners die met deze cliënt of patiënt te maken hebben. Hij of zij stemt af op de morele kaders van het werk, de samenleving, zichzelf, de ander: wat toelaatbaar is. En hij of zij stemt af op de organisatorische kaders van het werk: wat voorhanden is, wat mogelijk is. Daarbij blijft afstemmen een beweging binnen het aansluiten: het goed van de ander blijft immers waar het om gaat. Afstemmen veronderstelt dus het aansluiten, maar het maakt het aansluiten ook specifiek, gericht. En als het lukt versterkt het het aansluiten ook.

Volgens sommigen is presentie te lief, kost het te veel tijd, betekent het dat je je professionele kennis niet meer nodig hebt en werkt het alleen in één-op-één-relaties. Inderdaad betekent presentie dat je de ander opzoekt, aandachtig bent en op zoek gaat naar de eigen redelijkheid van de ander. Maar je zoekt ook grenzen op, gaat het conflict aan als het zich voor doet en beëindigt ook relaties. Dat doe je wel allemaal relationeel. En je leert er (samen) van. Inderdaad betekent presentie beoefenen dat je de tijd neemt om te ontdekken wat je te doen hebt. Dat hoeft niet altijd veel tijd te kosten, maar het scheelt in ieder geval tijd omdat je dan wel meteen het goede doet. Inderdaad betekent presentie dat alles op geleide van de relatie en afgestemd op de ander wordt gedaan. Vakkennis komt dan niet tussen jou en de ander te staan, maar wordt relationeel ingezet. Inderdaad staat in presentie het goed van de ander centraal, dat wil zeggen van die ene, unieke ander, maar wel de ander in verbinding met de groep, de gemeenschap en de samenleving die mede de ander tot juist deze ene, unieke mens maken.